معرفی بانک جـــــهانی

۱- درباره گروه بانک جهانی

گـــروه بانک جهانی متشکـــل از پنج موسسه مستقل و در عین حال هماهنگ با سیاست های کـــلی بانک می باشد که عـــــبارتند از:

۱) بانک بین المللی بازسازی و توسعه (International Bank for Reconstruction and Development-IBRD)
این موسسه به کشورهای در حال توسعه خدمات وام دهی و کمک های فنی و تکنیکی ارائه می دهد.

۲) موسسه مالی بین المللی (International Finance Corporation –IFC)
در سال ۱۹۵۶ میلادی با هدف حمایت از فعالیت های بخش خصوصی در کشورهای عضو تأسیس شد. این موسسه وظایف حمایتی بانک در قبال بخش خصوصی کشورهای عضو را عهده دار می باشد.

۳) موسسه بین المللی توسعه (International Development Association-IDA)
در سال ۱۹۶۰ میلادی با هدف فعالیت در کشورهای بسیار فقیر آغاز به کار کرد. این موسسه در حال حاضر به کشورهای با در آمد سرانه روزانه کمتر از ۱/۰۲۵ دلار وام های با بهره کم اعطا می کند.

۴) مرکز بین المللی حل و فصل اختلافات سرمایه گذاری (International Center for Settlement of Investment Disputes- ICSID)
وظیفه داوری و حل و فصل اختلافات فی ما بین سرمایه گذاران خارجی و کشورهای عضو را بر عهده دارد.

۵) موسسه تضمین سرمایه گذاری های چند جانبه (Multilateral Investment Guarantee Agency- MIGA)
در سال ۱۹۸۸ میلادی فعالیت خود را آغاز کرد و تشویق سرمایه گذاری خارجی در کشورهای در حال توسعه را در دستور کار خود قرار داده است.

در حال حاضر بانک جهانی با نام رسمی گروه بانک جهانی شامل ۵ سازمان زیر مجموعه فوق الذکر است و در مکاتبات رسمی بانک بین المللی بازسازی و توسعه (IBRD) و موسسه توسعه بین المللی (IDA) در مجموع به عنوان بانک جهانی شناخته می شوند. در شرایط کنونی هدف اصلی بانک جهانی کاهش فقر در جهان است. ایران در تمام نهادهای بانک به استثنای ICSID عضو می باشد.

۲- بانک بین المللی بازسازی و توسعه (IBRD)

۲-۱- تاسیس

پس از پایان جنگ جـــهانی دوم، در کـــنفرانس بین المللی برتون وودز نیوهمپشایر[1] آمریکـــا در ۱۹۴۴ نمایندگـــان ۴۴ کشور اساسنامه صندوق بین المللی پول را به همراه پیشنهاد تاسیس بانک بین المللی بازسازی و توسعه تصویب کردند. ایران نیز یکی از ۴۴ کـــــشور شرکت کننده در کنفرانس بود که از طـــرف ایران ابوالحسن ابتهاج (مدیرعامل وقت بانک ملی) در این کنفرانس حضور داشت. نتایج حاصل از کنفرانس برتون وودز ایجاد صندوق بین المللی پول و بانک بین المللی بازسازی و توسعه بود. این بانک با هدف پاسخگویی به مشکلات اقتصادی کشورهای آسیب دیده از جنگ تشکیل شد و از نظر طراحان اولیه وظیفه آن کمک به بازسازی بود و نه توسعه.

با بازسازی ویرانی های ناشی از جنگ جهانی دوم و سامان یافتن اقتصاد کشورهای مذکور، هدف آن بانک به کاهش فقر در کشورهای در حال توسعه با درآمد متوسط، تغییر یافت. با این حال کشورهای در حال توسعه ای که در کنفرانس حضور داشتند معتقد بودند که ارجحیت به بازسازی داده شود و منابع اندکی جهت اهداف توسعه ای هزینه شود. در نهایت کشورهای آمریکای لاتین پیشنهاد کردند که در اساسنامه بانک به طور مساوی روی بازسازی و توسعه تاکید شود. مطابق اساسنامه هدف اصلی بانک جهانی، کاهش فقر، توسعه پایدار و بهبود استانداردهای زندگی کشورهای عضو می باشد و یکی از پیشروترین موسسات توسعه ای جهان در این زمینه می باشد. این بانک از طریق ارائه وام، خدمات مشاوره ای، کمک های فنی، انتقال دانش، حمایت از رشد بازارهای سرمایه خصوصی و کمک به توسعه بخش خصوصی، کمک به توسعه سرمایه گذاری مستقیم خارجی و تشویق جریان سرمایه گذاری مسستقیم به کشورهای در حال توسعه از طریق فراهم نمودن ضمانت برای سرمایه گذاران در خصوص ریسک های غیرتجاری، سعی دارد در پیشرفت و توسعه کشورهای عضو همکاری نماید.

۲-۲- اهداف بانک

مطابق ماده اول اساسنامه بانک بین المللی بازسازی و توسعه، بانک جهانی ۵ هدف اصلی را دنبال می کند. این اهداف عبارتند از:

۱- مساعدت در بازسازی و توسعه کشورهای عضو از طریق سرمایه گذاری در امور تولیدی.

۲- تشویق سرمایه گذاری خارجی از طریق تضمین یا مشارکت در اعطای وام ها.

---

[1] Bertton Woods Conference

۳- تشـــویق رشد متوازن و بلند مدت تجارت بین الملل و حـــفظ تعادل در موازنه پرداخت ها از طریق تشویق ســـرمایه گذاری بین المللی.

۴- اعطای وام یا تضمین با اولویت های بالا در کشورهای عضو.

۵- هدایت فعالیت ها با توجه به تاثیر سرمایه گذاری بین المللی بر شرایط اقتصادی کشورهای عضو و کمک به ایجاد یک دوره تحول در اقتصاد پس از جنگ کشورها.

۲-۳- نوع تسهیلات اعطایی

بانک جهانی ارائه وام و یا کمک های بلاعوض تسهیلات مالی و همچنین با ارائه خدمات مشاوره ای، کمک های فنی و یا برگزاری سمینارها و کنفرانس ها دانش و تجربیات خود را به کشورهای عضو منتقل می نماید. بهره گـــیری از کمک های فنی و مشاوره ای کارشناسان برجسته بانک، از مزایای مهم همکاری بانک می باشد که باعث می شود مجریان پروژه ها و کارشناسان داخلی به واسطه این همکاری ها، با آخرین تحولات تکنولوژیکی و اقتصادی جهان آشنا شوند. از سوی دیگر این همکاری ها می تواند آثار مثبت بین المللی نیز به همراه داشته باشد. چرا که عملکرد خوب کشورها در همکاری های متقابل با بانک جهانی، باعث افزایش اعتبار، حیثیت و وجهه آن کشور در آن بانک به عنوان یکی از معتبرترین موسسات مالی بین المللی خواهد شد.

در حال حاضر جمهوری اسلامی ایران با توسعه همکاری با این موسسه معتبر بین المللی نه تنها از منابع مالی تقریباً ارزان قیمت آن موسسه بهره مند می گردد، بلکه سایر خدماتی که رهاورد این همکاری ها می باشد نیز نصیب کشور می گردد (همانند خدمات مشاوره ای، فنی، انتقال دانش، بورس های تحصیلی احتمالی و تجربه کارشناسان خبره آن بانک). بانک جهانی حتی در فرآیند تدوین و آماده سازی پروژه های مشترک خود، بر اساس نظر و مشورت کارشناسان داخلی به تعدیل رهیافت های خود نیز می پردازد و پروژه های مشترک را بر اساس ویژگی های خاص هر کشور تدوین و اجرا می کند. بانک بر این عقیده است که کارآمدترین استراتژی توسعه، اســـتراتژی است که بر اســـاس اولویت های توسعه ای کشور تدوین شود. به همین دلیل اولویت های توسعه ای توسط مقامات و دستگـــــاه های سیاست گذار در سطح ملی تدوین و با همکـــــاری با بانک نهایی می شوند. عـــلاوه بر این، بانک جهانی مطابق اساسنامه خود حق ندارد ملاحظات سیاسی را در تصمیم گیری های خود دخالت دهد.

۲-٤- نحوه ارائه تسهیلات

ارایه تسهیلات توسط این موسسه به شرح زیر و با در نظر گرفتن این مراحل می باشد. لازم به ذکر است اطلاعات تکمیلی در خصوص مراحل اخذ تسهیلات در فازهای آتی مطالعات حاضر ارایه خواهد شد.

۱) برای تعیین طرح ها و مشخص نمودن اولویت های سرمایه گذاری، بانک معمولاً هیاتی را به کشور عضو اعزام می کند تا طرح های پیشنهادی و اولویت دار کشور را با مقامات ذی صلاح (سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و دستگاه های اجرایی ذیربط) مورد بررسی قرار دهد.

۲) گزارشی از سوی بانک جهانی تحت عنوان استراتژی همکاری با کشور عضو (CAS) شامل پروژه های مورد توافق بانک جهانی و کشور عضو تدوین می شود.

۳) پس از تصویب گزارش یاد شده توسط هیات مدیره بانک جهانی، سند مذکور بنای همکاری سه ساله آینده بانک جهانی و ایران را تشکیل می دهد.

۴) سپس گروه کارشناسان پروژه ها را یک به یک از جنبه های مالی، فنی، مدیریتی و اقتصادی بررسی می کنند.

۵) مجوزهای لازم داخلی از قبیل تاییدیه سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور جهت پیش بینی ردیف بودجه ریالی و ارزی وام برای سال های هزینه کرد و بازپرداخت وام توسط دستگاه اجرایی باید اخذ و ارائه گردد.

۶) پس از آنکه کشور وام گیرنده و بانک در باره کلیه اجزاء هر یک از طرح ها به توافق رسیدند مذاکرات وام با حضور مقامات کشور وام گیرنده و بانک جهانی به منظور توافق نهایی بر روی سند موافقتنامه وام صورت می گیرد.

۷) پیشنهاد اعطای وام برای تصویب به هیات مدیره بانک ارائه می گردد و همراه با پیشنهاد اعطای وام، گزارش های کاملی در باره وضعیت اقتصادی کشور وام گیرنده، شرح فنی طرح پیشنهادی و جنبه های حقوقی قرارداد وام به هیات مدیره ارائه می شود.

۸) پس از تصویب و صدور مجوز اعطای وام، مجوز امضای موافقتنامه وام و یا تضمین وام از هیات محترم دولت اخذ و سپس نماینده دولت موافقتنامه وام را امضاء می نماید و پروژه مورد نظر وارد مرحله اجرایی می گردد.

۹) دو ماه پس از تصویب وام در هیات مدیره بانک جهانی، کشور درخواست کننده وام، ملزم به پرداخت کارمزد (Commitment Fee) خواهد بود.

۱۰) در طول مدت زمان اجرای پروژه گزارش هایی توسط بانک از پیشرفت پروژه تهیه می گردد و بر اساس پیشرفت عملی پروژه مبلغ وام به صورت نظارت شده و مرحله به مرحله در حساب خاصی که توسط کشور میزبان به همین منظور افتتاح می شود واریز می گردد.

۱۱) در پایان مراحل اجرایی، گزارش ارزیابی از نتایج و تجارب حاصله و نیز پیشنهاداتی به منظور اجرای پروژه های جدید تهیه خواهند شد که گزارشات مربوطه در همکاریهای آتی کشور با بانک و نیز انعکاس توان اجرایی کشور بسیار موثر خواهند بود.

۲-۵- شرایط اعطای تسهیلات

وام های بانک مذکور برای گروه کشورمان دارای یک مهلت سه تا پنج ساله است و مدت بازپرداخت آن حسب نوع پروژه می تواند بین ۱۲ تا ۱۷ سال باشد. یک درصد از مبلغ وام در ابتدای امر به عنوان هزینه اولیه از مبلغ وام به نفع بانک جهانی برداشت می شود. حق تخصیص وام برای کشور (کارمزد) معادل ۷۵ صدم درصد در سال برای آن بخش از وام می باشد که هنوز هزینه نشده است.

بر اساس آخرین مصوبات هیات مدیره بانک جهانی معمولاً ۵ دهم درصد حق تخصیص مذکور بخشیده می شود و تنها ۲۵ صدم درصد حق تخصیص قابل پرداخت خواهد بود. هزینه آن بخش از وام نیز که جذب می شود معادل ۷۵ صدم درصد به علاوه لیبور [۲](LIBOR) می باشد که معمولاً ۲۵ صدم درصد مبلغ مذکور به عنوان جایزه خوش حسابی بخشیده می شود. به هر حال هزینه متوسط وام های بانک جهانی با در نظر گرفتن تمام هزینه های مربوطه، مجموعی از درصدهای موصوف و نرخ لیبور (LIBOR) خواهد بود.

به منظور احراز شرایط دریافت وام از بانک جهانی معمولاً یک تا دو سال زمان برای شناسایی و آماده سازی هر پروژه لازم است و طبق تجربه ای که در مورد وام های قبلی وجود دارد، اجرای پروژه ها بین ۵ تا ۷ سال به طول می انجامد.

۲-۶- همکاری ایران و بانک بین المللی بازسازی و توسعه

وزارت امور اقتصادی و دارایی از طریق سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران، هماهنگ کننده کلیه فعالیت های گروه بانک جهانی (World Bank Group) در ایران بوده، وزیر محترم امور اقتصادی و دارایی به عنوان نماینده دولت جمهوری اسلامی ایران در هیات عامل و رییس کل سازمان سرمایه

---

[۲] **نرخ بهره استقراض بین‌بانکی لندن** (London Interbank Offered Rate) که اغلب از آن با عنوان اختصاری «**لیبور**» (LIBOR) یاد می‌شود، نرخ سود متوسطی است که به صورت روزانه توسط بانک‌های اصلی لندن تعیین می‌شود و به وسیله آن بانک‌ها از یک‌دیگر با نرخ بهره‌ای پائین‌تر از نرخ‌های بهره معمول پول استقراض می‌کنند. بانک‌هایی که با کمبود موقت نقدینگی مواجه شده‌اند، از این پول برای قرض‌دادن به مشتریان‌شان استفاده می‌کنند. در بریتانیا، سازمان خدمات مالی بریتانیا مسئولیت نظارت بر نحوه مراحل نرخ بهره استقراض بین‌بانکی لندن را برعهده دارد.

گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران نیز به عنوان جانشین نماینده در تصمیم گیری های هیات نمایندگان شرکت می نماید. کشورمان در تاریخ ۱۳۲۴/۱۱/۱۷ به عضویت بانک جهانی در آمد و از طریق پذیره نویسی سهام بانک، هم اکنون دارای ۲۳ هزار و ۶۸۶ سهم (۱/۴۸ درصد از کل سهام بانک جهانی) به ارزش ۲،۸۵۷ میلیون دلار آمریکا، می باشد. بایت این میزان سهم، مبلغ ۱،۷۵۸ میلیون دلار از سوی ایران به بانک پرداخت شده و مابقی تنها در صورت نیاز بانک به تقویت منابع مالی خود و بر اساس روال قانونی خاصی پرداخت خواهد شد. بر اساس این میزان سهام، ایران در بانک جهانی برابر با ۱/۴۸ درصد از کـــــل آراء می باشد.

ایران از زمان عضویت در بانک جهانی تاکنون با استفاده از منابع مالی آن بانک اقدام به اجرای ۳۳ پروژه تا پیش از انقلاب اسلامی به ارزش ۱۲۱۰ میلیون دلار و ۱۸ پروژه بعد از انقلاب اسلامی به ارزش ۲۲۰۵/۹ میلیون دلار نموده است. پروژه های مذکور عمدتا در بخش های آب و فاضلاب، حمل و نقل، انرژی، بهداشـــــت، حمایت های اجتماعی و بازسازی مناطق زلزله زده بوده است. همچنین، جمهوری اسلامی ایران توانسته است برای اجرای ۱۸ پروژه دیگر، از کمک های بلاعوض آن بانک به میزان ۸ میلیون و ۹۲۸ هزار و ۲۸۲ دلار استفاده نماید.

بانک جهانی پس از انقلاب، در تابستان سال ۱۳۶۹ به دنبال وقوع زلزله در استان های گیلان و زنجان و با تدارک پروژه اضطراری بازسازی مناطق زلزله زده فوق الذکر و پس از نهایی شده گزارش وضعیت اقتصادی جمهوری اسلامی ایران، در بهار سال ۱۳۷۰ به طور رسمی ارتباط کشورمان را مجدداً از سرگرفت.

بانک بین المللی بازسازی و توسعه به کشورهای عضو با درآمد متوسط، از جمله ایران و یا به سازمان های دولتی یا خصوصی این کشورها در قالب وام مستقیم به دولت و یا با تضمین دولت وام پرداخت می کند. تخصیص وام به بخش خصوصی چنانچه با نظارت دولت باشد و از قبل پیش بینی های لازم برای بازپرداخت اصل و فرع تسهیلات تدارک شده باشد، بلامانع می باشد. لازم به ذکر است که ایجاد تعهد در قوانین برنامه توسعه و متعاقب آن در بودجه سنواتی مشخص می گردد و استفاده از وام های بانک جهانی نیز در چارچوب مربوطه امکانپذیر می باشد.

۳- موسسه مالی بین المللی (IFC)

موسسه مالی بین المللی (IFC) یکی از اعضای گروه بانک جهانی است که در سال ۱۹۵۶ تاسیس شد. این موسسه با ارائه خدمات سرمایه گذاری و مشاوره ای به پروژه های بخش خصوص که دارای طرح توجیه مناسب هستند باعث رونق بخش خصوصی می شود. توسعه بخش خصوصی در راستای هدف و شعار بانک جهانی در خصوص توسعه و کاهش فقر می باشد. به گونه ای که توسعه بخش خصوصی را عاملی مثبت در روند فقرزدایی

و رشد اقتصادی دانسته و آن را عامل درونزای توسعه معرفی می کنند. مطابق اساسنامه موسسه مالی بین المللی (IFC) رئیس این موسسه، رئیس بانک جهانی است که قائم مقام او در موسسه مالی بین المللی (IFC) به عنوان مدیر اجرایی ایفای نقش می کند. در فعـــالیت های اجرایی موسسه مالی بین المللی (IFC) دو معاون به مدیر اجرایی کمک می کنند. معاونت سهام و ریسک و معاونت اجرایی، مدیران مناطق جغرافیایی (آسیا و اقیانوسیه، اروپا و آسیای مرکزی، خاورمیانه و شمال آفریقا، جنوب صحرا و آفریقا، آمریکای جنوبی و منطقه کارائیب) نیز زیر نظر دو معاون فوق فعالیت می کنند. در حال حاضر کشورهای اهدا کننده منابع مالی و سهامداران عمده در تصویب پروژه ها نقش اساسی دارند.

۳-۱- تسهیلات اعطایی

موسسه مالی بین المللی (IFC) بر پایه کسب منفعت و سود، فعالیت های خود را شکل می دهد. به گونه ای که در پروژه های خـــیریه و یا پروژه هایی که دارای توجیه پذیری و سودآوری مناسبی نیستند مداخله نمی کند.
موسساتی برای استفاده از خدمات IFC مناسب هستند که یا متعلق به بخش خصوصی بوده و یا دست کم ۵۱ درصد سهام آن را بخش خصوصی در اختیار داشته و توسط بخش خصوصی مدیریت شوند. تنها استثناء در این زمینه شرکت های دولتی هستندکه در حال خصوصی شدن بوده و در مرحله آماده شدن برای گذار به سمت خصوصی شدن می توانند از خدمات IFC بهره مند شوند. همچنین پروژه باید در یک کشور در حال توسعه عضو IFC اجرا شود. با این حال اگر پروژه ای در یک کشور صنعتی اجرا شود ولی منافع آن به کشورهای در حال توسعه نیز تعلق گیرد امکان استفاده از تسهیلات IFC را خواهد داشت.
سقـــف مشارکت IFC در پروژه های جدید ۲۵ در صد کل مبلغ پروژه است. این سقف برای حالت های خـــاص می تواند تا ۳۵ درصد نیز باشد. برای گسترش پروژه های در حال فعالیت IFC می تواند تا ۵۰ درصد در هزینه های گسترش شرکت نماید مشروط بر اینکه رقم کل مشارکت IFC بیش از ۲۵ درصد کل پروژه در قبل و بعد از گسترش نباشد.
موسسه مالی بین المللی (IFC) هیچیک از خدمات خود را به رایگان عرضه نمی کند و در هر فعالیت کارمزد خود را مطـــالبه خواهد کرد. با این حال به دلیل اینکه IFC بدون کسب ضـــمانتنامه های دولتی به فعالیت های اقتصادی می پردازد در ریسک های مربوط به هر پروژه نیز سهیم خواهد بود. به این ترتیب همانند موسسات مالی تجاری عمل می کند. موسسه مالی بین المللی (IFC) در قبال مشارکت مالی در پروژه های بخش خصوصی در خواست ضمانتنامه دولتی یا بانکی نمی کند و توجیه پذیر بودن طرح و همچنین نرخ بازده مناسب پروژه بر

اساس ارزیابی موسسه، برای سرمایه گذاری این موسسه در یک پروژه کفایت می کند. خدماتی که توسط IFC ارائه می شوند، عبارتند از:

- اعطای وام از محل منابع داخلی موسسه مالی بین المللی (IFC)
- مشارکت سرمایه گذاری در پروژه های بخش خصوصی
- اعطای وام سندیکایی
- خدمات مدیریت ریسک
- خدمات جذب سرمایه گذار برای پروژه های بخش خصوصی مشاوره و کمک های فنی

توضیح این نکته ضروری است که عدم نیاز به تضمین دولت در پروژه های IFC به معنی عدم اطلاع وزارت امور اقتصادی و دارایی نیست. مطابق اساسنامه موسسه هر قرارداد مالی زمانی لازم الاجرا خواهد شد که وزیر امور اقتصادی و دارایی و یا نماینده وی عدم مخالفت خود را با انعقاد قرارداد اعلام نماید.

۳-۲- عضویت ایران در موسسه مالی بین المللی (IFC)

ایران در سال تاسیس موسسه مالی بین المللی (۱۳۳۵ شمسی) با خرید ۳۷۲ سهم به عضویت آن در آمد. با گذشت زمان ایران سهام دیگری از این موسسه را خریداری کرد که در حال حاضر تعداد سهام ایران ۱۴۴۴ سهم معادل شش صدم درصد از کل سهام موسسه است. سازمان سرمایه گذاری به نمایندگی از دولت جمهوری اسلامی ایران وظیفه هماهنگی فیمابین موسسه مالی بین المللی (IFC) و دستگاه های داخلی را بر عهده دارد.

٤- موسسه بین المللی توسعه (IDA)

پس از تاسیس بانک بین الملی بازسازی و توسعه بانک جهانی به سال ۱۹۴۴ و دستیابی به اهداف که همانا بازسازی و احیای اقتصادی کشورهای اروپایی آسیب دیده از جنگ دوم جهانی بود. در سال ۱۹۵۰ اعضای بانک جهانی تصمیم گرفتند، جهت سرعت بخشیدن به رشد و توسعه کشورهای فقیر و کم درآمد، کمک های بلاعوض و وام های بدون بهره به کشورهای مذکور اعطا شود. در نهایت موسسه توسعه بین المللی در سال ۱۹۶۰، با اجماع نظر کلیه کشورهای عضو به عنوان بخشی از بانک بین المللی بازسازی و توسعه، ایجاد شد و هر کشور پیش از عضویت در IDA می بایست در وهله نخست به عضویت IBRD در آمده باشد، زیرا علاوه بر همسان بودن کارمندان، تیم اجرایی و مقر این دو موسسه، عملکرد و فعالیت آنها تحت شرایط و استانداردی مشابه، به یک رییس کل مشترک ارایه می گردد. با این حال منابع، میزان و نحوه ارایه تسهیلات

اعتباری در IDA و IBRD با هم متفاوت است. تاکنون ۱۶۷ کشور به عضویت موسسه بین المللی توسعه در آمده اند. پس از لازم الاجرا شدن موافقتنامه موسسه فوق، به سال ۱۹۶۰، با اعطای نخستین وام به کشورهای شیلی، هندوراس، هند و سودان فعالیت آن در سال ۱۹۶۱ میلادی، رسماً آغاز گردید. هم اکنون IDA به کشورهایی که بر اساس آخرین ارزیای این موسسه در پایان سال ۲۰۰۵ از کشورهای فقیر و کم درآمد با درآمد سرانه روزانه کمتر از ۱/۰۲۵ دلار بوده و به دلیل ناتوانی ساختار اقتصادی- مالی، توان اخذ وام و تسهیلات اعتباری از IBRD را نداشته باشند، تسهیلات مالی بدون بهره یا با نرخ بهره ناچیز و دوره باز گشت طولانی اعطا می کند. در حال حاضر ۸۱ کشور جهان بر اساس تقسیم بندی جغرافیایی بانک جهانی به صورت بخش آفریقایی، شرق قاره آسیا، کشورهای واقع در آمریکای لاتین و حوزه دریای کارائیب، کشورهای واقع در قاره اروپا و آسیای مرکزی، کشورهای واقع در خاور میانه و شمال آفریقا، با دارا بودن ۲/۵ میلیارد نفر جمعیت (نیمی از جمعیت کشورهای در حال توسعه)، حائز شرایط دریافت کمک مالی موسسه IDA می باشند. این در حالی است که قریب به۱/۵ میلیارد نفر آنها با درآمدی کمتر از ۲ دلار در روز به حیات خود ادامه می دهند.

منابع مالی IDA از طریق دریافت حق عضویت، اعانات و مساعدت های مالی اعضای ثروتمند به عنوان کشورهای عمده تامین کننده منابع IDA و نیز تجمیع جریمه دیرکرد کشورهای بهره منداز وام های IBRD در جذب منابع ناشی از Commitment Fee به IBRD تأمین می شوند. کشورهای اعطا کننده منابع مالی به IDA هر سه سال یکبار به منظور بررسی وضعیت موجودی موسسه و تأمین دوباره منابع صندوق مالی IDA از طریق اهدای کمک های دولت کشورهایشان، گرد هم می آیند. موسسه IDA از سال ۱۹۶۰ تاکنون، ۱۷۰ میلیارد دلار به ۱۰۸ کشور واجد شرایط، کمک مالی پرداخت نموده است. این مساعدت ها به منظور تامین اهداف ذیل به کشورهای عضو و دارای شرایط اهدا می شوند:

- ارتقاء کیفیت تحصیلات پایه در کشورهای کم درآمد و فقیر،
- افزایش و فراگیر نمودن خدمات و امکانات اولیه بهداشت و سلامت در جوامع،
- کاهش آلودگی هوا،
- حفاظت از محیط زیست،
- انجام اصلاحات، بهبود و ارتقاء ساختار اقتصادی کشورهای توسعه نیافته و در حال توسعه فقیر به ویژه در بخش خصوصی.

انتظار می رود، ماحصل این کمک ها، دستیابی کشورهای عضو به توسعه پایدار، ایجاد اشتغال، افزایش درآمد و بهبود شرایط زندگی در آنها، باشد.

۵- آژانس تضمین سرمایه گذاری چند جانبه (MIGA)

حوادثی که در سال های ابتدای دهه ۱۹۸۰ در سطح اقتصاد جهان به وقوع پیوست، کاهش سرمایه گذاری مستقیم خارجی (FDI) را در پی داشت که از مهمترین علت های آن افزایش خطرات (ریسک های) غیرتجاری یا سیاسی در دنیا بود. شایعترین خطـــراتی که سرمایه گذاری مستقیم خـــارجی را به ویژه در کشورهای در حال توسعه تهدید می کرد، جنگ بین کشـــورها یا شورش های داخلی، نقض قراردادهای دولتی با ســـرمایه گذاران خارجی و همچنین مصادره اموال و دارایی های سرمایه گذار بود. بروز این وضعیت موجب کاهش شدید میزان سرمایه گذاری مستقیم خارجی در دنیا شد.

اقتصاددانان مطرح دنیا با مشاهده این وضعیت به فکر تاسیس موسسه ای بین المللی برای جلوگیری از روند فوق افتادند و در این میان تلاش یک اقتصاددان مصری به نام دکتر شیبانی بسیار موثر و حائز اهمیت بود. به این ترتیب میگا موسسه تضمین سرمایه گذاری چند جانبه Multilateral Investment Guarantee Agency در ۱۲ آوریل ۱۹۸۸ به عنوان بازوی بیمه ای گروه بانک جهانی تاسیس شد. بر اساس این عقیده که موسسه ای وابسته به بانک جهانی با هدف ارائه خدمات عملیاتی و مشاوره ای در ترغیب و حمایت سرمایه گذاری خارجی می تواند به نحو موثرتری منافع مالی و سیاسی کشورهای در حال توسعه و هم کشورهای صنعتی را در جهت توسعه از طریق سرمایه گذاری مستقیم خصوصی جلب نماید، رئیس وقت بانک جهانی پیشنهاد تشکیل چنین موسسه ای را در اجلاس بانک مطرح نمود. این پیشنهاد در هیات مدیره بانک مطرح و بالاخره در سال ۱۹۸۵ نسبت به تاسیس میگا توافق حاصل گردید. مدیران اجرایی بر اساس گزارش مقدماتی کارشناسان بانک، پیش نویس معاهده تأسیس موسسه (اساسنامه) را تهیه نموده و این پیش نویس در ماه مارس ۱۹۸۵ برای بررسی و اظهار نظر دولت های عضو ارائه شد. از ژوئن تا سپتامبر سال ۱۹۸۵، مدیران اجرایی با همکاری کارشناسان فنی دولت های عضو کمیته ای را برای بررسی و اصلاح پیش نویس معاهده مزبور تشکیل داده تا بالاخره پیش نویس نهایی در ماه سپتامبر ۱۹۸۵ در اجلاس سالیانه بانک در سئول (کره جنوبی) به تصویب هیات نمایندگان دولت ها رسید و برای امضاء و سپس تصویب قانون به هر یک از کشورهای عضو بانک ارائه گردید. بدین ترتیب، موسسه سرمایه گذاری چند جانبه بعنوان جدیدترین عضو گروه بانک جهانی در سال ۱۹۸۸ تاسیس و عملیات خود را رسماً از سال مالی ۱۹۹۰ آغاز نمود.

گروه بانک جهانی در حقیقت با تاسیس میگا و ایجاد پوشش بیمه ای برای ریسک های غیرتجاری به دنبال افزایش سرمایه گذاری خارجی در جهان بود و در ادامه نیز تا حد نسبتا زیادی به این مهم نایل آمد. در حال حاضر ۱۶۴ کشور عضو میگا شده اندکه بیانگر قدرت اثرگذاری این موسسه در فرآیند سرمایه گذاری مستقیم خارجی در جهان است. نکـــته قابل توجه آن که میگا تنها سرمایه گذاری مستقیم خارجی در کشورهای در

حال توسعه را پوشش می دهد و هم اکنون نیز فعالیت خود را بر تشویق سرمایه گذاری خارجی و حمایت از بخش خصوصی در این کشورها متمرکز کرده است.

استفاده از تضمین میگا (آژانس چند جانبه تضمین سرمایه گذاری) به عنوان یکی از اعضای گروه بانک جهانی در واقع نوعی موسسه بیمه گر ریسک های سیاسی است و تفاوت عمده آن با دیگر موسسات بیمه ملی یا بین المللی اول در مقررات خاص حاکم برآن و دوم در نوع ریسک های تحت پوشش است. میگا ریسک های غیر تجاری را تحت پوشش قرار می دهد. مقررات حاکم بر استفاده از تضمین های میگا را می توان به سه بخش تقسیم بندی نمود.

- بخش اول: ریسک های تحت پوشش و سرمایه گذاری های واجد شرایط.
- بخش دوم: شرایط سرمایه گذار و دولت میزبان.
- بخش سوم: مراحل درخواست تضمین و جبران خسارت.

۵-۱- عضویت ایران در میگا

در ۵ فوریه ۱۹۹۸ (۱۷ بهمن ۱۳۷۶) تقاضای عضویت ایران در میگا توسط جناب آقای دکتر نمازی وزیر وقت امور اقتصادی و دارایی به این موسسه ارسال شد که در ۶ آوریل ۱۹۹۸ این تقاضانامه از سوی میگا پذیرفته شد.

در ۵ مارس ۲۰۰۲ (۱۴ اسفند ۱۳۸۰) معاهده میگا توسط جناب آقای دکتر خزاعی، نماینده وقت در بانک جهانی به نمایندگی از دولت جمهوری اسلامی ایران امضاء شد، در ششم مهر ماه ۱۳۸۱ معاهده عضویت به تصویب هیات وزیران رسید که این مصوبه در تاریخ ۲۵ خرداد ۱۳۸۲ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. در مورخه چهارم تیر ماه ۱۳۸۳ و پس از تصویب الحاق به این معاهده در شورای نگهبان، جمهوری اسلامی ایران رسماً عضو این موسسه شد.

۵-۲- سهم ایران در میگا

سهم الشرکه تمام اعضا با توجه به میزان سهام در بانک IBRD تعیین می شود و به این ترتیب کل سهام ایران در میگا ۱۷ میلیون و ۹۵۰۰ هزار دلار آمریکا است که در مجموع ۱۶۵۹ سهم را شامل می شود، از این میزان ۷/۵ درصد به صورت ارزی و ۲/۵ درصد به صورت ریالی به حساب میگا واریز شده است.۱۰ درصد نیز به صورت سفته ارزی نزد میگا است و ۸۰ درصد مابقی به صورت عندالمطالبه (قبول تعهد پرداخت) است. از نشر تعداد حق رای ایران با در اختیار داشتن ۱۸۳۶ حق رای بیست و یکمین کشور در این موسسه است که این میزان ۰/۹۶ درصد از کل تعداد حق رای (۱۹۷ هزار و ۴۹ رای) میگا را شامل می شود.

٦- مرکز بین المللی حل و فصل اختلافات سرمایه گذاری(ICSID)

مرکز بین المللی حل و فصل اختلافات سرمایه گذاری در سال ۱۹۶۶ با هدف ارتقاء روند سرمایه گذاری در سطح جهان تاسیس شد. این مرکز دارای یک شورای اداری و یک دبیرخانه می باشد. ریاست شورای اداری بر عهده رئیس بانک جهانی است و از هر کشور یک نماینده در این شورا حضور دارد. وظایف و خدمات مرکز شامل ارائه خدمات مشاوره ای، تحقیقاتی و انتشاراتی در خصوص قوانین سرمایه گذاری خـــارجی می باشد اما مهمترین و اصلی ترین وظیفه این مرکز حل و فصل اختلافات سرمایه گذاری است. از دیگر فعالیت های مرکز حل و فصل اختلافات سرمایه گذاری می توان به جمع آوری قوانین سرمایه گذاری کشورهای مختلف دنیا اشاره نمود که توسط کارکنان این مرکز به روز می شوند و با استفاده از این تجربیات از آوریل ســـال ۱۹۸۶ همه ساله دو بار مجله ای تحت عنوان بررسی قوانین سرمایه گذاری توسط ICSID منتشر می گردد که در حال حاضر یکی از بیست مجله مطرح حقوقی و بین المللی ایالات متحده می باشد. از سال ۱۹۷۸ نیز، مرکز مذکور قوانینی جهت تسهیل حل و فصل اختلافات به قوانین گذشته خود افزوده است. از جمله این قوانینی می توان به موارد ذیل اشاره نمود:

چنانچه یکی از طرف های درگیر در سرمایه گذاری عضو ICSID نباشند، مانعی جهت استفاده از خدمات این مرکز وجود نخواهد داشت. چنانچه اختلافات مربوط به سرمایه گذاری نباشند، به شرطی که مربوط به تجارت و مبادلات بوده و خصیصه یا ترکیبی از ویژگیهای سرمایه گذاری را داشته باشند که تمایز آنها را با یک مبادله تجاری معمولی مشخص نمایند، می توان از خدمات ICSID بهره برد.

اجلاس سالانه ICSID همزمان با اجلاس سالانه بانک جهانی و صندوق بین المللی پول تحت عنوان اجلاس سالانه شورای اداری ICSID تشکیل می گردد و حضور اکثریت اعضاء جهت رسمیت بخشیدن به جلسات آن الزامی است. عضویت در این مرکز، متعاقب عضویت در بانک جهانی صورت می پذیرد و هر کشوری که به عضو IMF و متعـــاقب آن بانک جهانی در آمده باشد، می تواند به عضویت گروه های زیرمـــجموعه بانک همچون ICSID نیز در آید.

در این خصوص نیازی به اعلام رسمی و یا ارسال تقاضانامه رسمی جهت عضویت از سوی کشور متقاضی نمی باشد و روند عضویت هر کشوری در این مرکز شامل امضاء و تایید کنوانسیون ICSID می باشد که این روند به محض عضویت کشورها در بانک قابل اقدام خواهد بود. از جمله تفاوت های عضویت در ICSID نسبت به سایر موسسات وابسته به بانک جهانی، نوع موافقتنامه مبادله شده بین این موسسات و کشور عضو در زمان عضویت

می باشد، به گونه ای که جهت عضویت در IBRD، IDA و یا IFC موافقتنامه ای بین دو طرف باید به امضاء برسد اما جهت عضویت در MIGA وICSID نیاز به امضاء کنوانسیون می باشد.

حل و فصل اختلافات سرمایه گذاری از طرف ICSID تنها در مواقعی قابل طرح خواهد بود که در موافقتنامه های سرمایه گذاری به داوری این مرکز جهت حل اختلافات اشاره شده باشد و چنانچه کشوری نیازمند استفاده از خدمات ICSID نباشد، این دعوی باید از طرف کشور میزبان و سرمایه گذار مورد پذیرش قرار گیرد و طرفین نسبت به موضوع به اجماع نظر برسند.

در حال حاضر ۱۴۳ کشور به عضویت این مرکز درآمده اند اما جمهوری اسلامی ایران تاکنون عضو مرکز نشده است. عضویت در این مرکز نه تنها از جهت حل و فصل اختلافات سرمایه گذاری حائز اهمیت خواهد بود، بلکه استفاده از دانش و تجربیات بین المللیICSID جهت افزایش ظرفیت سازی و بهبود توان بالقوه کـــشور مثمر ثمر می باشد. عضویت در ICSID از جهت بالا بردن اعتبار بین المللی کشور و اطمینان دادن به سرمایه گذار خارجی، حائز اهمیت می باشد. در چنین شرایطی، سرمایه گذار اعتماد کافی به دولت سرمایه پذیر خواهد داشت و اطمینان دارد که در صورت بروز هر گونه اختلافی، مشکل را می تواند با مراجعه به این مرکز (که جزو مراکز بین المللی حل و فصل اختلافات سرمایه گذاری می باشد) به راحتی مرتفع نماید.

روند سرمایه گذاری خارجی کنونی در کشور به گونه ای است که تاکنون نیاز به حل وفصل اختلافات در محاکم بین المللی بوجود نیامده است. اما در کلیه موافقتنامه های سرمایه گذری منعقده فیمابین دولت جمهوری اسلامی ایران و سرمایه گذاران خارجی، حل اختلافات در محاکم بین المللی و همچنین ICSID ذکر گردیده است.